

„abszolútnak és öröknek”

Kondor Béla 37 rézkarca

„abszolútnak és öröknek”

Kondor Béla 37 rézkarca

MissionArt Galéria
HANGA Kiadó
Budapest, 2003

*„Minden hatásnak tárgya vagyok ezzel
a dühödt lélekkel és jámbor parasztpofámmal.
A megcsinálás ördöge, az abszolútnak
és öröknek ördöge lakik bennem.”*

„...abszolútnak és öröknek...”

Egy-egy kiállítás kapcsán alkalmunk van újra és újra rácsodálkozni Kondor Béla széles dimenziójú, hatalmas életművére, felidézni legendás alakját. Ilyen ez a mostani alkalom is, amikor visszatérnek évtizedekkel ezelőtt messzire került grafikai lapjai, amelyekről első felesége mindig azt gondolta belépőül szolgálnak majd egy szabad művészeti világba, hogy valósággá válnak a barátok feltevései, s Kondort külföldön a legnagyobbak között tartanák számon. Nem így történt, Kondor is a miénk maradt, mint Csontváry, Egry, Vajda és még sokan mások. A közép-európai létből forraszó művészet más kifejezésformákat keresett, mint a nyugat-európai vagy az amerikai. Nem volt korszerű? Más volt, más történelemmel, más hagyományokkal, más élményvilággal.

És mi történt vele itthon? Festészetet tanult, majd grafikusként diplomázott. Festőként nem hagyták érvényesülni, grafikusként sok elismerést kapott, a költőt elnéző mosollyal fogadták, vártatt is magára az első kötet, a zenész pedig élete végéig rejtőzködött, csak egy szűk baráti kör ismerte ebbeli tehetségét.

A megcsinálás, az önkifejezés vágya szüntelen munkára ösztönözte. Az alkotó ember vívódásairól egyszer így vallott:

Koffán Károly,
Kaufman Ágota
és Kondor Béla

„A legnehezebb idő. Csodás rajz rémlík és íme, kitörött a kréta hegye, dallam hallik és rosszul van vonalazva a kottád, szavak lebegnek és im kifogyott a tintád.

Eredj és aludj!

Mert hónapokig a kifejezésvágy tespedt túlfeszültségében élni, ez a legnehezebb, szótlan idő.”

Küldetéstudata hajtotta a folyamatos munkára, hogy rendszert alkosson, hogy jelet hagyjon. Másfél évtized alatt született meg a páratlan életmű, közel 400 festmény, több, mint 300 rézkarc, közel 100 fametszet, több, mint 100 litográfia, közel 200 monotípia és számtalan rajz és vázlat, több kötetnyi írás és vers. Kondor halála után az állam megvásárolta hagyatékát, így került az életmű nagy része a Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményébe és néhány munkája vidéki múzeumokba. Ez az oka annak, hogy alkotásai csak ritkán bukkannak fel a művészeti árveréseken.

Kondor Béla 1956 márciusában, diplomamunkája, a Dózsa- sorozat elkészítésének évében, vette feleségül Kaufman Ágotát, aki akkoriban szobrász- szakos tanult a Képzőművészeti Főiskolán, Somogyi József tanítványaként. A fiatalok néhány heti ismeretség után házasodtak össze, néhány hónapig albérletben laktak, majd 1956 nyarán Kondor az albertfalvai új lakótelepen műteremlakást kapott. A művészpárral 1957 januárjában költözött át Ágota szüleinek Pozsonyi úti lakásába, mert a Kaufman Béla és felesége kivándoroltak Bécsbe. 1958 elején a Pozsonyi úti lakást elcserélték a Bécsi utcai műteremre, ettől kezdve Kondor haláláig itt élt és dolgozott. Házasságuk az első esztendő elteltével válságba jutott, közös életüket viharos érzelmi kitörések, féltékenység, Ágota el- és visszaköltözései jellemezték. Majd 1965-ben Ágota kiment szüleihez Bécsbe, Kondor pedig beadta a válópert, mert időközben beleszeretett egy zenetanárba, Bagi Évába. Kondor második házassága sem hozta meg a rég áhított harmóniát, hamarosan felbomlott, alig egy évet éltek együtt, mert Éva elmenekült. Talán éppen a második válás alkalmával írta a következő sorokat:

„Ismét csak egymagamban vagyok egyensúlyozott, úgy látszik. Habár törekvésem, hogy Valakivel együtt éljek, természetem ellen való ez a törekvés, rendszerint kudarcot vallott eddig.”

Közben Ágota, évekig megszállottként küzdött, hogy Kondort „kivigyé”. Sok nehézség és hivatali levelezés után, „disszidens” múltja ellenére megkapta az engedélyeket, hogy Magyarországra utazhasson. Hitte, hogy újra együtt élhet férjével, hitte, hogy Kondor külföldön ismert művésszé válhat. Minden hazajövelele alkalmából magával vitt néhány lapot Kondor

Kaufman Ágota és Kondor Béla

nyomataiból. Szerette volna „előkészíteni a talajt” Kondor fogadására. Ez nem is lett volna nehéz feladat, hiszen Kondornak voltak külföldön sikerei. 1961-ben a Miami Modern Múzeum igazgatója, Bernard Davies egy kongresszus alkalmából jár Budapesten és ellátogat néhány műterembe. Kondor munkái ragadják meg, s a következő évben az akkor 31 éves művész 16 rézkarcából rendez kiállítást múzeumában. Bár ebben az időben Kondor főként könyv-illusztrálásból él, a Miami-ba küldött levélben a műtárgyjegyzéket követő utóiratban mégis ezt írta: „A rézkarcok nem eladók.” Kondor nem sokat törődött a külföldi hírnévvél, az elismerések biztosan jólestek neki, de a külföld nem csábította. 1957-ben Párizsból is ösztöndíja lejártá elött hazajött. Korai hazai díjai közül a legfontosabb az 1963-ban Miskolcon elnyert Országos Grafikai Biennále nagydíj. A kiállított rézkarcok között volt a Blake-sorozat két lapja is: a Pokolbeli kocsmá és a Malom.

Külföldi sikerei közül a legjelentősebbek a nemzetközi grafikai biennálékon való szereplései és díjai. 1964-ben, Tokióban a zsűri a Romantikus tanulmányokat díjazza, 1966-ban, Luganóban, mint az előző biennále díjazottja külön meghívottként szerepel tíz munkával, többek között a Macska virággal című rézkarral, 1970-ben, pedig Krakkóban a Happening-sorozattal nyeri el Biennále egyik különdíját. Élete során többször adódott volna alkalma a kivándorlásra, így 1968-ban is, amikor a diáktüntetések évében, a velencei biennálén képviselte Magyarországot, de nem tette. Számon tartjuk és szívesen idézzük neves külföldi személyiségek Kondort méltató szavait, így Mario De Michelit, az olasz esztétát, aki Kondor egyik olajpasztelljéről nyilatkozott nagy elismeréssel. (Ez a mű a Dante és Vergilius című munkája volt, melyet az Isteni színjáték ihletett.)

És milyen következményei lettek volna annak a párizsi kiállításnak, amelyet Albert Camus nyitott volna meg, ha nem szól közbe a nagy író halála. De Kondort küldetése ide kötötte és ezt már a főiskola utolsó évében tudta, s egy korai írásában meg is fogalmazta:

„Az én hazám kicsiny, ezért is nagyon sok a dolgom. Vágyaim és emlékeim ezüst-sarnokában állok, hogy hol kezdjem el. Peng és kong fehér fém.

Micsoda mennyiség, de mennyi.”

Kevés időt töltött külföldön, bár járt Párizsban (1957), Lengyelországban (1966), Jugoszláviában (1968), Olaszországban (1968) és a Szovjetunióban (1969), mégis sokat tudott a világról. A Bécsi utcai műteremből, egyik külföldön élő barátjának írta a következő sorokat:

...arra gondolok, hogy ugyan meddig lesznek még olyan országok, ahol jókedvű és komoly emberek élnek és a lelkesedésnek vagy a megbízhatóságnak távlatai vannak. Mert azt hiszem (és ez talán a „jó” élet következménye) Európa nem vigyáz magára, nem érez veszélyt.

Az én fejemben, szívemben állandóan a pusztulás és az álnok, vidám süllyedés képei mozognak, üldözvén a megnyugvásnak nyomorúságosan nehéz pillanatait. Én látom az élőkön a hullafoltokat, amikor elbeszéli élete szépségeit. (Például most mosogatóvíz-ízű szódát iszom egy elegáns presszóban, miközben írok.) Eszembe jutnak a különböző ocsmány „népi” mozgalmak nálunk és Európában. Borsódzik a hátam. Látod minden „ ” közé kívánczik ebben a nyomorúságban.

Kedvem sincs írni. Valami idegbántalom is kínoz, ami izületi fájdalommal jár, derékban, térdben és bokában. Szégyellem azt, ami vagyok. Valami olyan van az emberek arcára írva, akik között élek, ami undorító és kétségbeejtő. Ehhez képzeld el a rézkarcscinálást és a templomfestést otthon.

Kondor rézlemezbe karcolt víziói pusztulásról, katasztrófákról, reményekről beszélnek. Gyermekien tiszta szívvel és, ahogy ő fogalmazott, naivitással hitt, művészete „abszolút és örök” mivoltában.

Kaufman Ágota és Kondor Béla

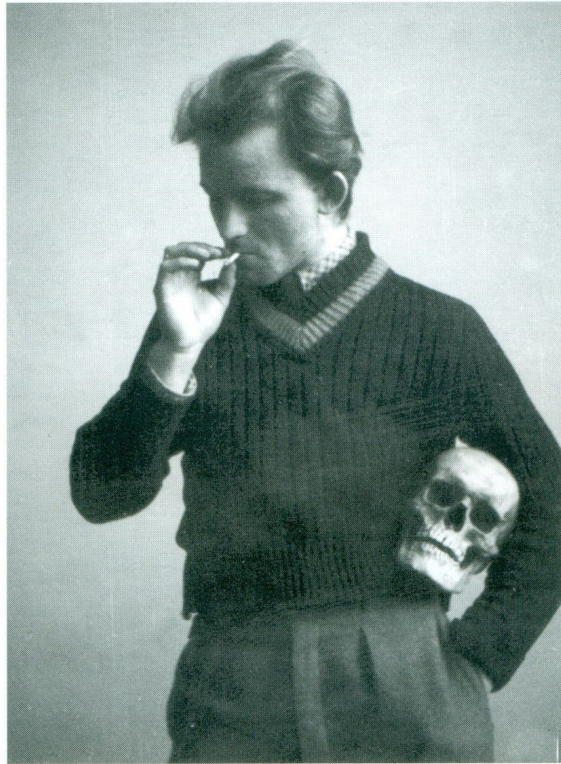
1970-ben azt gondolta meglátogatja volt feleségét, és minden papírt meg is szerzett az útlevélkérelem beadásához. Végül a nyomtatványt mégsem adta be. Egy Ágotának címzett, lehetséges, hogy soha el nem küldött levélben azt írta, nem akar a saját állampolgárságán változtatni és hozzátette: „közben érzem a saját korlátoltságomat is, jobban, mint gondolnád. Ezért nem szeretem, ha röghöz kötöttségemre tízpercenként figyelmeztetnek. (...) Apád engem egy szemtelen partizánnak tart, egyébként itthon a hivatalosak is. Nem baj, csak bírni kell erővel, ameddig tart! De én már öreg vagyok és kopaszodó, nem bírom igazi erővel, ezért leveleket írok.”

Egyre többet betegeskedett, a következő évben kórházban is kezelték. S hogy 1970-ben mégsem utazott Münchenbe, annak más oka is volt. A kecskeméti művésztelepen bele szeretett Kaponya Judit festőművészebe, akivel élete utolsó két esztendejében élt együtt.

„A kondori élet – ahogy Németh Lajos írta – dosztojevskij mélységeivel lényegében nem volt más, mint a mű megalkotásához szükséges táptalaj.” Háttorzongató olvasni ifjúkori írásait, feljegyzéseit, melyekben jóvendőmondó módjára festi le saját jövőjét, eljövendő életének buktatóit. Képeit nézve, verseit olvasva megérthetjük, miért vált korának mitikus hőségévé, a magyar művészettörténetnek maradandó értékévé.

Nagy T. Katalin

E kiadvány a budapesti MissionArt Galériában
2003. május 22-én megnyílt Kondor Béla (1931–1972)
kiállítás alkalmából jelent meg – a kiállítást rendezte:
Jurecskó László és Kishonthy Zsolt.

Borítón: Kondor Béla „Macska virággal” (részlet).
2. oldal: Koffán Károly fotója Kondor Béláról.

Szerkesztette: Nagy T. Katalin
Reprodukciók: Mester Tibor
Köteterv: Volker Schwarz / Riss Kft.
Tördelés: Füredi Krisztián, Székelyhidi Zsolt / Riss Kft.
Előkészítés/nyomás: R.S.Brizzo Kft.

MissionArt Galéria
1055 Budapest, Falk Miksa utca 30.
Telefon: 302-8587 Fax: 301-0195 E-mail: missart@axelero.hu
3525 Miskolc, Széchenyi u. 14. Tel.: (46) 326-906

Hanga Kiadó Kft.
1089 Budapest, Reguly Antal utca 21.
Telefon: 210-6829 Fax: 210-6811

Felelős kiadó: a MissionArt Galéria és a Hanga Kiadó igazgatói.

Copyright © MissionArt Galéria / Hanga Kiadó

ISBN 963 86381 09